

ДОСТАТНІСТЬ КАПІТАЛУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

Радова Н.В. кандидат економічних наук, старший викладач кафедри банківської справи, Одеський національний економічний університет, м. Одеса, Україна
e-mail: radovanatalya1982@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4681-4902

***Анотація.** Метою статті є аналіз сучасного стану достатності капіталу банків та формування пропозицій щодо його регулювання в умовах невизначеності та ризику. Дослідження проведено з використанням порівняльного аналізу міжнародних та національних стандартів регулювання банківського капіталу, коефіцієнтного та нормативного методу для визначення загальних тенденцій забезпечення достатності капіталу банками України. У статті доведено, що достатність власного капіталу реалізується через функції, які він виконує, і тим самим впливає на розвиток реального сектору економіки. До них віднесено основні, допоміжні та стратегічні. Викорнено принципи щодо забезпечення достатності капіталу банків, а саме: комплексність, функціональність, ефективність, адаптивність і прозорість. У статті удосконалено механізм формування та регулювання достатності капіталу банку та проведено компаративний аналіз концепцій адекватності власного капіталу банків. Проаналізовано банки України щодо достатності їх капіталу. Практична значимість даної роботи полягає у встановленому взаємозв'язку між достатністю капіталу банків та їх фінансовою стійкістю.*

***Ключові слова:** банк, капітал, достатність капіталу банків, економічні нормативи, коефіцієнтний метод, фінансова стійкість.*

SUFFICIENCY OF CAPITAL IN PROVIDING FINANCIAL STABILITY OF ACTIVITIES OF BANKS OF UKRAINE

Radova Natalia, Ph. D. in Economics, Senior Lecturer of the Department of Banking, Odessa National University of Economics, Odessa, Ukraine
e-mail: radovanatalya1982@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4681-4902

***Abstract.** The purpose of this article is to analyze the current state of capital adequacy of banks and formulate proposals for its regulation in conditions of uncertainty and risk. The methods used to conduct the comparative analysis of international and national standards of bank capital regulation, coefficient and regulatory method to determine general trends in capital adequacy of Ukrainian banks. Results of the article. The article proves that the adequacy of equity realized through the functions it performs, and thus affects the development of the real sector of the economy. These include basic, auxiliary and strategic. The principles for ensuring the capital adequacy of banks have been nurtured, namely: complexity, functionality, efficiency, adaptability and transparency. The article improves the mechanism of formation and regulation of the bank's capital adequacy and conducts a comparative analysis of the concepts of banks' equity adequacy. Banks of Ukraine analyzed for their capital adequacy. The scientific novelty of the article is to prove the relationship between the widespread of digital technologies in the banking sector and the increase in the implementation of operational risk. We also propose to use factor analysis as a tool for assessing operational risk, as well as to create databases in which to record cases of operational risk. Considering current trends in the capital adequacy of Ukrainian banks, the article highlights several key aspects: banks' compliance with regulatory requirements on capital adequacy and the concentration of bank capital. The practical significance of this work lies in the established relationship between the capital adequacy of banks and their financial stability. It is proved that in the phase of active lending banks should form a conservation buffer; and in the phase of excessive unsecured lending - a countercyclical buffer. The amount of banks' contributions to the formation of these buffers should be set differently depending on the structure of problem debt in the bank and the phases of the cycle of its formation in the banking system.*

***Keywords:** bank, capital, capital adequacy of banks, economic standards, coefficient method, financial stability.*

JEL Classification: J210.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку банків України супроводжується процесами дестабілізації, які викликані розбалансування структурних компонентів економіки держави, змінами в архітектоніці фінансового ринку, політичним тиском, а також впливом наддержавних чинників щодо вимог введення банківського бізнесу.

З огляду на сучасний глобальний контекст концепції управління ризиками в банківській діяльності, що полягає в забезпеченні спроможності банків протистояти фінансовим шокам, наглядові органи країн все більше зосереджують свою увагу на необхідності банків

дотримуватись нормативних стандартів, як у межах країни, так і на міжнародному рівні. Тому, особливої уваги, як із боку банків, так і з боку наглядового органу, є визначення достатності банківського капіталу, як одного з найвагоміших показників стійкості та надійності банків, що характеризує їх спроможність нівелювати фінансові збитки, спричинені ризиковою діяльністю, не наражаючи на ризики збитків своїх клієнтів.

Тому, посиленої уваги заслуговує питання забезпечення достатності капіталу банків з точки зору виконанням ним основних його функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу впливу достатності капіталу на рівень фінансової стабільності банків присвятили свої публікації М.Алексеєнко [1], І. Дульська [2] О. Лисенок [3], Г. Куліш [4], Н. Островська [5]; Г. Панова [6] описано сутність власного капіталу банку та надано його класифікацію, визначено функції та принципи.

Значна когорта науковців розглядають проблемні питання щодо запровадження міжнародних стандартів регулювання банківського капіталу та їх імплементацію до національних. За цією позицією заслуговують на увагу наукові праці М. Зверькова [7], В. Коваленко [8], С. Науменкової [9].

Особливої уваги, у сфері дослідження питань достатності капіталу банків заслуговують наукові праці О. Вовчак [10], О. Криклій [11], І Діденко [12], автори яких відзначають та аналізують проблеми забезпечення достатнього рівня капіталу в умовах COVID 19. Представлені наукові праці дають можливість визначити подальші напрями щодо регулювання достатності капіталу банків.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Подальшого дослідження потребує питання пошуку ефективних рішень щодо регулювання достатності капіталу банків з урахуванням викликів світової фінансової, економічної, епідеміологічної та ресурсної криз.

Мета дослідження. Мета дослідження полягає в аналізі сучасного стану достатності капіталу банків та формування пропозицій щодо його регулювання в умовах невизначеності та ризику.

Основний матеріал. Забезпечення капіталу банків відповідно до потреб економіки – головне завдання для будь-якої банківської системи в умовах глобалізаційних змін. Нарощення рівня капіталізації банків України – одне з головних завдань, що забезпечить стабільність та надійність банківського сектору загалом. [5, с. 146]. Тому, посиленої уваги заслуговує питання забезпечення достатності капіталу банків з точки зору виконанням ним основних його функцій.

Так, Панова Г. визначає капітал через його функції, акцентуючи увагу на значенні та важливості капіталу: «Капітал банку важливий для помірного упорядкованого зростання активів і підтримки рівномірного росту активів та впевненості вкладників і кредиторів у здатності банку працювати успішно, підтримувати ліквідність, платоспроможність і прибутковість» [6, с. 152]. На думку автора капітал потрібен банку для того, щоб: захистити його від значних непередбачених збитків за активами (захисна функція); забезпечити інтереси вкладників та інших кредиторів у разі ліквідації банку; зберегти та підвищити рівень довіри акціонерів; відповідати вимогам банківського законодавства та нормативних і регулюючих актів; придбавати основні засоби, обладнання, інші активи, що не приносять дохід, але необхідні для здійснення банківської діяльності.

Відповідно до закону України «Про банки і банківську діяльність», капітал банку - це спеціально створені фонди та резерви, призначені для забезпечення фінансової стійкості, комерційної та господарської діяльності, відшкодування можливих збитків і які перебувають у користуванні банку [13].

В загалі, у наукових працях багато розбіжностей щодо визначення суті власного банківського капіталу. Банківський капітал трактують як «власний капітал», «власні кошти», «банківські ресурси» тощо. На підставі вивчення наукових поглядів на банківський капітал можна виділити три основних підходи, а саме:

– власний капітал являє собою грошові кошти і виражену у грошовій формі частину майна, які належать його власникам, забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку [1, с. 50];

– власний капітал – це різниця між сумарним обсягом активів банку і загальною сумою його пасивів (депозитних і не депозитних зобов'язань) [14, с. 830];

– власний капітал – це сукупність активів банку, які у випадку його банкрутства,

спрямовуються на відшкодування втрат вкладників [15, с. 256];

□ власний капітал – окремий об'єкт управління в системі фінансів банківської установи, який формується з власних коштів акціонерів банку, спеціальних фондів і резервів та забезпечує здійснення фінансово-економічних операцій з метою одержання прибутку [3].

Усі представлені підходи мають право на існування, бо не суперечать один одному, а тільки доповнюють. Можна стверджувати, що достатність власного капіталу реалізується через функції, що він виконує, і тим самим впливає на розвиток реального сектору економіки. Систематизація функцій власного капіталу банків наведена у таблиці 1.

Таблиці 1

Характеристика функцій власного капіталу банків

№ пор.	Функції	Характеристика функцій
1. Основні		
1.1.	Захисна	дає змогу банку проводити операції у разі виникнення втрат чи непередбачуваних збитків
1.2.	Оперативна	дає змогу створювати фінансовий резерв або своєрідний запас у разі виникнення непередбачених умов чи збитків
1.3.	Регулююча	пов'язана винятково у відношенні та зацікавленості суспільства в успішному функціонуванні банків. НБУ здійснює оцінку та контроль за діяльністю банків за встановленими нормативами, нормативи адекватності основного та регулятивного капіталу
2. Допоміжні		
2.1.	Інвестиційна	коли створюється банк, капітал у формі статутного капіталу забезпечується підприємством, державою чи конкретно особою необхідними коштами для здійснення банківської діяльності, є засобом для функціонування та розвитку банку до часу акумулювання достатнього обсягу залучених і позичених коштів
2.2.	Страхова	у разі форс-мажорних обставин, що стосується втрати нематеріальних активів банку, а також непередбачених ситуацій у разі втрати основних засобів банку
2.3.	Інноваційна	упродовж діяльності банку відбувається розподіл між акціонерами банку при виявленні доходів і виплати дивідендів за акціями, проходить розподіл між фондами банку, зокрема частина банківського капіталу та його складників іде на збільшення статутного капіталу та підвищення рівня капіталізації банку. Таким чином, оновлюється власний капітал банку та створюється можливість створення нових продуктів і послуг
2.4.	Гарантійна	якщо банк опиняється в кризовій ситуації, то сформовані за рахунок власного капіталу активи слугують додатковим джерелом погашення його зобов'язань перед вкладниками та кредиторами, які є пріоритетними у порівнянні з інтересами власників банку
2.5.	Превентивна	спрямована на запобігання ризику діяльності банку. Достатній обсяг капіталу банку відповідно забезпечує зменшення ризику та на макроекономічному рівні забезпечує економічну безпеку банку.
2.6.	Контрольна	статутний капітал дає змогу виявити ступінь участі акціонера, брати участь в управлінні банківською установою

2.7.	Нормативна	полягає у тому, що наглядові органи, встановлюючи величину статутного капіталу, впливають на діяльність комерційного банку загалом
2.8.	Мобільна	дає змогу створювати додаткові вливання у статутний капітал банку та збільшувати капіталізацію банку, створювати додатковий резервний капітал, оскільки вкінці поточного фінансового року банківський капітал розподіляється між акціонерами банку при виявленні доходів і виплаті дивідендів по акціях
2.9.	Оціночна	саме обсяг власного капіталу дає змогу попередньо оцінити ринкову вартість, фінансову стійкість і надійність банківської установи, а це визначається роллю власного капіталу як одного з найважливіших показників діяльності банку
2.10.	Координуюча	Дає змогу визначити власників банківської установи за допомогою акціонерного капіталу банку, який дає змогу виявити частки акціонерів у статутному капіталі. Завдяки цій функції визначається право власності та користування банківським капіталом
2.11.	Сукупна	завдяки якій сукупність вільних грошових коштів фізичних та юридичних осіб нагромаджуються для їх подальшого використання у грошовому обороті як банківської системи так і всієї національної економіки
3. Стратегічні функції		
3.1	Комунікаційна	завдяки якій висвітлення фінансової звітності, величина банківського капіталу стимулює розвиток конкурентного середовища між банківськими установами
3.2	Індикативна	яка сприяє фінансовій стійкості та розвитку банківської системи загалом
3.3	Мобілізаційна	яка полягає в тому, що частина банківського капіталу іде на формування кредитних ресурсів банку, які розміщуються серед суб'єктів господарювання і сприяють розвитку реального сектору економіки та підвищенню економічного зростання країни
3.4	Стимулююча	забезпечує поступове розширення банківського бізнесу, банківських операцій та послуг, створення нових продуктів, максимально ефективно стимулює роботу банківської установи
3.5	Планування	за допомогою якої формування капіталу банку спрямовується на певні цілі у довгостроковому періоді, здійснення стратегічного інвестування, довгострокового кредитування для виходу на зовнішні ринки і здійснення міжнародного банківського бізнесу
3.6	Обігова	полягає в обіговості виробничого процесу, оскільки здійснюється колообіг: за рахунок банківського капіталу здійснюється кредитування економіки, а за рахунок кредитних коштів формується більша частина оборотних коштів підприємств, а потім знову повертаються у банк

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [5, с. 146; 2, с. 128-129; 7, с. 25]

Поряд з функціями, які виконує капітал банку слід також враховувати й принципи, а саме: комплексність, функціональність, ефективність, адаптивність і прозорість.

Комплексність полягає в тому, що всі заходи, пов'язані із процесом формування власного капіталу, необхідно здійснювати у взаємозв'язку з іншими напрямками діяльності банку.

Функціональність передбачає, що всі складові цього механізму мають чітко визначені завдання і спрямовані на досягнення єдиної мети – формування достатнього власного капіталу банку.

Адаптивність – це здатність механізму змінюватися та вдосконалюватися під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Принцип ефективності передбачає, що цей механізм забезпечить максимальну реалізацію потенційних можливостей конкретного банку щодо забезпечення достатнім обсягом власного капіталу.

Принципи прозорості і відкритості, тобто забезпечує надання акціонерам, інвесторам, клієнтам повної інформації, що стосується власного капіталу банку [5, с. 146-147].

Слід звернути увагу на те, що функції, які виконує капітал банку можливо реалізувати через формування відповідного механізму (рис. 1).

Рис. 1 Механізм формування та регулювання достатності капіталу банку
Джерело: складено автором за матеріалами [4, с. 674; 5; 11]

Щодо оцінки якості капіталу банку, слід звернути увагу на дослідження, яке проведене О. Вовчак. Вона відзначає, що передумовою високої якості оцінки адекватності внутрішнього капіталу є її базування на принципах обачності та проактивності для недопущення недооцінки ризиків діяльності, при цьому як в аспекті очікуваних, так і неочікуваних

втратах [10, с. 13]. Також авторка статті провела компаративний аналіз відмінностей оцінки достатності капіталу банку, використовуючи концепції регулятивного та економічного капіталів (табл. 2).

Таблиця 2

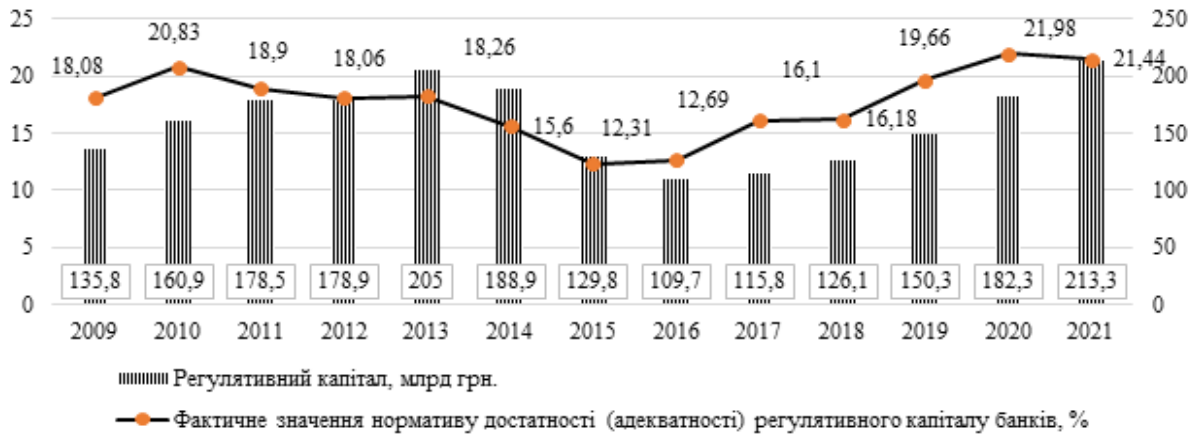
Компаративний аналіз концепцій оцінки адекватності капіталу банку

<i>Критерій</i>	<i>Концепція регулятивного капіталу</i>	<i>Концепція економічного капіталу</i>
Цільовий пріоритет	Оцінка відповідності діяльності банку мінімальним вимогам щодо покриття капіталом найбільш суттєвих для банківського сектору ризиків	Оцінка здатності банку покривати капіталом негативні наслідки всіх суттєвих ризиків установи
Різновиди ризиків, що враховуються	Кредитний, ринковий (в Україні обмежується валютним) та операційний ризики	Усі суттєві ризики діяльності банку (як мінімум: кредитний, процентний, ринковий, операційний, комплаєнс і ризик ліквідності)
Урахування взаємозв'язку між різними типами ризиків	Ні	Так
Недоліки	Не враховується якість менеджменту в банку, у тому числі не береться до уваги глибина концентрації / диверсифікації певних портфелів фінансових інструментів. Передбачає конструювання вимог для попередження настання загально банківських загроз, що не гарантує довгострокової фінансової стійкості окремих банків. Не дозволяє врахувати індивідуальні особливості банків	Потребує додаткових витрат ресурсів банку для формування якісної системи оцінки адекватності економічного капіталу (акумулявання і систематизація даних для формування власної статистичної бази; залучення професійних кадрів; удосконалення ІТ-систем; трансформація системи управління згідно із цільовими пріоритетами концепції економічного капіталу)
Переваги	Забезпечує порівнюваність і можливість рейтингування банків за критерієм адекватності капіталу	Дозволяє кількісно оцінити загальний обсяг усіх суттєвих ризиків банку та адекватності капіталу в аспекті їх повного покриття. Ураховує індивідуальні особливості банків, а також бере до уваги можливі наслідки ризиків на часовому горизонті більше ніж один рік. Суттєво підвищує рівень відповідальності окремого банку за власну фінансову стійкість відносно внутрішніх і зовнішніх шоків і загроз. Стимулює розвиток підходів внутрішнього рейтингування дефолтів за фінансовими інструментами, що, зокрема, очікувано призведе до скорочення резервів за низько дефолтними позичальниками

Джерело: Джерело: [10, с. 14]

Розглядаючи сучасні тенденції відносно достатності капіталу банків України можна виділити декілька ключових аспектів.

По-перше. Виконання банками регулятивних вимог щодо достатності капіталу. Так, протягом останнього періоду спостерігається зростання регулятивного капіталу, що чітко простежується на рисунку 2.

*2021 р. – станом на 01.12.2021 р.

Рис. 2. Динаміка регулятивного капіталу та нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу банків України за період 2009-2021* рр.

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

Як свідчать дані, представлені на рисунку 2, регулятивний капітал банків України має тенденцію до збільшення. Це впершу чергу пов'язано із регулятивними вимогами до капіталу та прибутковістю діяльності банків, що спричиняє розширення каналів поповнення капіталу.

Норматив Н2 також має тенденцію до збільшення та знаходиться на рівні більше ніж нормативне значення (10 %). Зазначене можна відмітити і за нормативом Н3, який вступив в дію з 01.01.2019 (рис. 3).

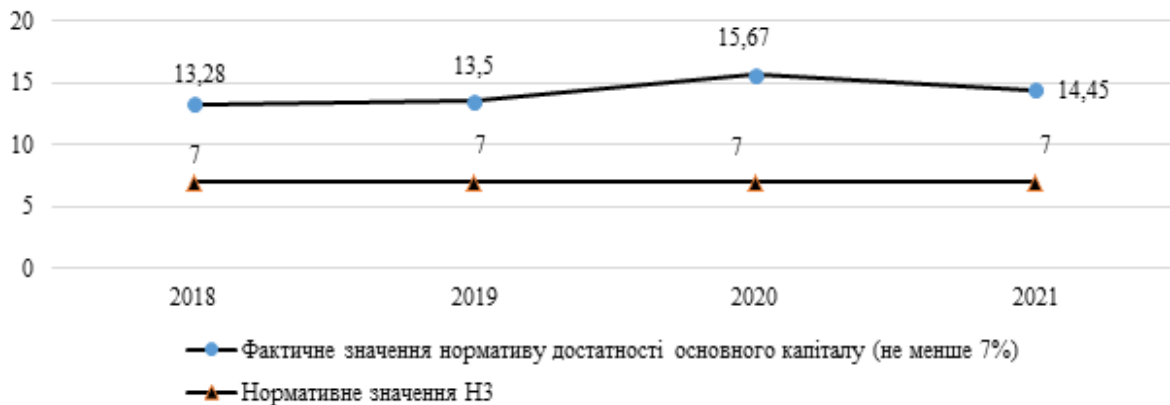

Рис. 3. Динаміка нормативу достатності основного капіталу за період 2018-2021 рр., %
Джерело: складено автором за матеріалами [16]

До нормативів, що характеризують капітал банків, віднесено формування буферу капіталу. Банк формує буфери капіталу, а саме: буфер запасу (консервації) капіталу, контрциклічний буфер. Банк формує буфери капіталу понад нормативне значення нормативу достатності основного капіталу (Н3). Його розмір складає 2,5 відсотка. Буфер запасу (консервації) капіталу розраховується від загального обсягу ризику.

Національний банк України на постійній основі відслідковує та запроваджує міжнародні рекомендації щодо визначення та оцінювання достатності капіталу. Так, ним у 2020 р. розроблено план впровадження нових регулятивних вимог щодо капіталу банків (табл. 3).

Якщо розглядати реалізацію першого етапу щодо запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR) та коефіцієнту покриття ліквідністю (LCR), то слід

відзначити, що по системно важливим банкам станом на 01.11.2021 р. практично усі банки не виконують норматив покриття ліквідністю, за виключенням таких банків як АТ «Укрсиббанк», АБ «Укргазбанк» та АТ «Ощадбанк». Такі банки як АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ідея Банк», в загальному мають нульове значення. Це свідчить про те, що банки не можуть забезпечити мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відпливу грошових коштів протягом 30 календарних днів з урахуванням стрес-сценарію.

Таблиця 3

План дій Національного банку України щодо запровадження регуляторних дій щодо достатності капіталу банків України

Етапи	Змістовне наповнення
Перший етап. 31 січня 2021 року	Запровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). На сьогодні в Україні вже запроваджено коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), що замінив національні нормативи ліквідності Н4 та Н5. Новий норматив NSFR стимулюватиме банки покладатися на стабільніші та довші за строками джерела фінансування.
Другий етап. У IV кварталі 2020 – I кварталі 2021 року	Визначення строків активації буфера консервації капіталу та буфера системної важливості. Запровадження вимог щодо формування цих буферів капіталу було тимчасово зупинене в березні 2020 року через розгортання коронакризи. Це дало змогу банкам спрямувати створений запас капіталу на поглинання збитків та підтримку кредитування економіки.
Третій етап. Запровадження у другій половині 2021 р.	<ul style="list-style-type: none"> □ підвищення ваг ризику для незабезпечених споживчих кредитів до 150%. □ початок імплементації вимог щодо запровадження процесів ICAAP/PLAAP (оцінка достатності внутрішнього капіталу та внутрішньої ліквідності) стане підсумковим кроком у введенні нових стандартів організації системи управління ризиками в банках. З 1 січня 2022 р. – запровадження мінімальних вимог щодо покриття капіталом операційного та ринкового ризиків.
Четвертий етап. Із 2024 року	Приведення структури капіталу банків у відповідність до міжнародних стандартів

Джерело: складено автором за матеріалами [17]

За результатами проведеного аналізу значення коефіцієнту чистого стабільного фінансування системно важливих банків станом на 01.11.2021 р., можна зробити висновок, що банки, які належать до представленої групи взагалі не виконують даний норматив. Тобто банки не забезпечують достатній рівень стабільного фінансування для забезпечення фінансування діяльності банку на горизонті один рік (рис. 4).

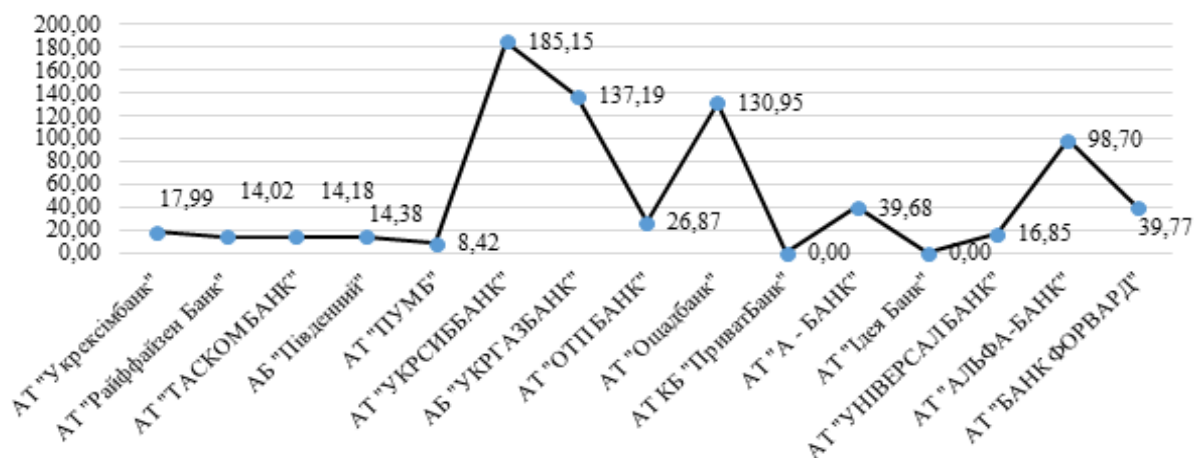

Рис. 4.1 Значення коефіцієнта покриття ліквідністю системно важливих банків станом на 01.11.2021 р., %

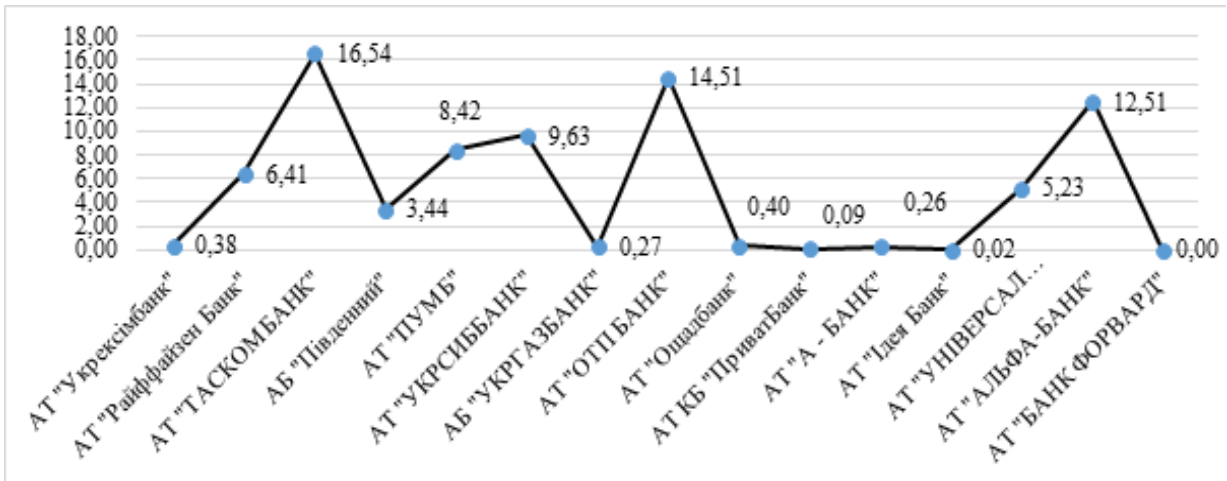

Рис. 4.2 Значення коефіцієнту чистого стабільного фінансування системно важливих банків станом на 01.11.2021 р., %

Рис. 4 Виконання системно важливим банками коефіцієнту покриття ліквідністю та чистого стабільного фінансування станом на 01.11.2021 р., %

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

По-друге. Нерівномірність концентрації банківського капіталу за групами банків. З представлених даних у таблиці 4, можна зробити висновок про кількісне переважання банків з приватним вітчизняним капіталом (49 банків) на ринку банківських послуг (такі тенденції спостерігаються не лише на початок серпня 2020 р., але й упродовж останніх десяти років).

Таблиця 4

Ринкова позиція різних груп банків в Україні у 2017-2021 рр., %

Станом на початок року

Група банків / Показник	Кількість банків на 01.01.2021	Питома вага в сукупних активах банківського сектору					Питома вага в сукупних зобов'язаннях банківського сектору					Питома вага в сукупному власному капіталі банківського сектору				
		2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021
Банки з державною участю	5	52,5	58,1	60,3	60,4	58,6	54,6	55,2	57,3	56,7	55,5	32,5	48,5	42,1	45,8	42,2
Банки з іноземним капіталом	19	34,7	29,7	27,9	27,2	28,2	33,2	30,4	28,4	28,8	29,1	48,6	37,6	39,5	36,4	39,6
Банки з приватним капіталом	49	12,8	12,2	11,8	12,4	13,2	12,2	14,4	14,3	14,5	15,3	18,9	14,0	18,4	17,8	18,2

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

Водночас дуже важливо для подальшого розгляду бізнес-моделей різних груп банків зазначити, що найменша за чисельністю група банків – банки з державною участю, має найбільшу частку ринку в активах банківського сектору – 58,6 %, зобов'язаннях – 55,5 % та власному капіталі – 42,2 % (станом на початок 2021 р.).

Такі тенденції зумовлені як історичними особливостями (Ощадбанк та Укресімбанк були створені як банки з державною участю, які з самого початку мали значну частку ринку, адже, ще з часів СРСР населення звикло довіряти саме державним банкам), так і змінами у ринковій кон'юнктурі та проявами кризових умов (Приватбанк, як один з найбільших банків за обсягом активів та зобов'язань, та Укргазбанк, банк, що спеціалізується на кредитуванні енергоощадних проєктів та технологій, перейшли у державну власність з метою недопущення їхнього банкрутства).

Щодо інших груп банків, то на другому місці за часткою в активах (28,2 %), зобов'язаннях (29,1 %) та власному капіталі (39,6 %) перебувають банки з іноземним капіталом – друга за чисельністю група банків (станом на початок 2021 р.). При цьому видно, що за проаналізований період масштаби діяльності цієї групи банків зазнали значних змін. Такі тенденції зумовлені зменшенням ролі банків з іноземним капіталом на ринку банківських послуг України (особливо з російським капіталом).

Остання група банків, яка має спорідненість у своїх бізнес-моделях, що обумовлені історичними передумовами та особливостями розвитку інституційного середовища, – це банки з приватним вітчизняним капіталом. Зазначені банки вирізняються незначними масштабами діяльності (їхня частка в активах – 13,2 %, зобов'язаннях – 15,3 %, власному капіталі – 18,2 % станом на початок 2021 р.). Водночас, з поданих у табл. 3.2 даних видно, що масштаби діяльності цієї групи банків мають тенденції до зростання (за проаналізований період відбулося зростання частки банків з приватним капіталом в активах та зобов'язаннях банківського сектору України).

Така структурна композиція за ринковою позицією груп банків зумовлює проведення аналізу рентабельності їх діяльності (табл. 5).

Таблиця 5

Показники рентабельності різних груп банків у 2019-2021 рр., %
Станом на початок року

Групи банків / Показники	Рентабельність активів			Рентабельність капіталу		
	2021	2020	2019	2021	2020	2019
Банки з державною участю	1,49	2,86	1,28	22,43	37,4	22,7
Банки з іноземним капіталом	1,13	3,53	0,67	8,7	26,1	5,9
Банки з приватним капіталом	0,95	2,08	1,82	7,44	14,4	13,6

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

З даних таблиці 5 видно, що всі групи банків мали достатню рентабельність активів за підсумками 2019 року (2,86 % – банки з державною участю, 3,53 % – банки з іноземним капіталом, 2,08 % – банки з приватним капіталом). Однак, з розгортанням фінансової нестабільності та кризи, зумовленої світовою пандемією COVID-19, суттєво знизилася прибутковість банківської діяльності, а, відтак, і знизився рівень окупності чистим прибутком чистих активів банків. Показник рентабельності капіталу також мав тенденцію до зниження в усіх груп банків, відбулося зниження економічної віддачі капіталу як у групи банків з державною участю, так і в групах банків з іноземним капіталом та банків з приватним капіталом.

Висновки. Таким чином обґрунтовано, що адекватність банківського капіталу є значно більш широким поняттям, ніж достатність банківського капіталу, тому їх ототожнення, що має місце як в наукових працях, так і в нормативній базі, є необґрунтованим. Достатність банківського капіталу слід розглядати через відповідність обсягу регулятивного капіталу обсягу зважених за ризиком активів, а адекватність – через відповідність не тільки його кількісних параметрів (обсягу), а і його якісних характеристик (джерел залучення, строків, структури, функціонального навантаження, напрямків використання) завданням розвитку банку.

На фазі активного кредитування банки мають сформувати консерваційний буфер, а на фазі надмірного незабезпеченого кредитування – контрциклічний буфер. Обсяг відрахувань банків на формування цих буферів необхідно встановлювати диференційовано залежно від структури проблемної заборгованості в банку та фаз циклу її формування в банківській системі. Резервування банками України коштів на створення цих буферів дозволяє мати достатньо ресурсів для стимулювання кредитної активності під час кризи та покриття втрат

від проблемної заборгованості.

Пріоритети та інструменти управління капіталом, активами та ризиком банків мають функціонально та структурно узгоджуватися за фазами формування проблемної заборгованості. Це дозволяє конкретизувати стратегічні та тактичні завдання управління адекватністю банківського капіталу з урахуванням специфіки кредитної активності банків на різних фазах економічного циклу.

Проблемними питаннями залишаються, як нові регулятивні вимоги до капіталу будуть впливати на фінансову у їх стійкість. Усе вище зазначене, є підставою для подальших наукових розвідок.

Список літератури

1. Алексеевко М.Д. Капітал банку: питання теорії та практики: Монографія. К.: КНЕУ, 2002. 276 с.
2. Дульська В. І. Власний банківський капітал, його функції та складові. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*. 2016. № 3 (53). Ч. 3. С. 127-130.
3. Лисенок, О. В. Удосконалення сутності та класифікації власного капіталу банку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2020. Вип. 1 (224). С. 24–30.
4. Куліш Г.П., Кірсенко Ю.В. Механізм формування капіталу банку в сучасних умовах. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17, С. 672-676.
5. Островська Н.С., Швець О.Ю. Капіталізація банківської системи: сучасний стан та перспективи у трансформаційних умовах розвитку економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 21. С. 145-150.
6. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка. М.: Финансы и статистика, 1996. 272 с.
7. Зверяков М. І., Коваленко В.В. Банківський капітал: вимоги Базеля III. *Фінанси України*. 2011. № 6. С. 13–23.
8. Kovalenko, V., Sheludko S., Radova N., Murshudli F., & Gonchar K. International standards for bank capital regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2021. № 1. P. 36. 35-45. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcapter.v1i36.227609/>.
9. Науменкова С.В., Міщенко В.І., Міщенко С.В. Макроекономічні аспекти оцінювання достатності капіталу банків України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. Вип. 2. С. 4-16.
10. Вовчак О.Д., Дмитренко І.Б. Урахування ризику концентрації у рамках концепції внутрішньої процедури оцінки достатності капіталу банку: методологічний і прикладні аспекти. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 2 (38). С. 11-20.
11. Криклій О.А., Лор А.К. Достатність капіталу банку: фактори впливу та зовнішній механізм забезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8398>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.73 (дата звернення 20.12.2021).
12. Діденко І. В., Єфіменко А.Ю. Аналітична оцінка індикаторів капіталізації банківської системи та макроекономічної стабільності в Україні. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 2. С. 118-125. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.2-14.
13. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною Радою України 07.12.2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 20.12.2021).
14. Габбард Р. Глен. Гроші, фінансова система та економіка. К.: КНЕУ, 2004. 889 с.
15. Миллер Р.Л., Ван-Хуз Д.Д. Современные деньги и банковское дело. М.: Инфа-М, 2000. 824 с.
16. Офіційний сайт Національного банку України. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>. (дата звернення 21.12.2021).
17. Оновлено план упровадження регуляцій для банків у 2021–2024 роках. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-plan-uprovadjennya-regulyatsiy-dlya-bankiv-u-2021-2024-rokah>. (дата звернення 21.12.2021).

References

1. Alekseyenko, M. D. (2020). Kapital banku: pytannya teoriyi ta praktyky: Monohrafiya. K.: KNEU. [In Ukrainian].
2. Dul's'ka V.I. (2016). Bank equity: its functions and components. *Zhytomyr's'koho derzhavnoho*

- tekhnologichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni*, 3 (53), 3, 127-139. [in Ukrainian].
3. Lysenok, O.V. (2020). Improving the nature and classification of bank equity. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, 1 (224), 24–30. [in Ukrainian].
  4. Kulish, G.P., Kirsenko, Y.V. (The mechanism of bank capital formation in modern conditions. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, 17, 672-676. [In Ukrainian].
  5. Ostrovskaya, N.S., Shvets, O.Y. (2017). Capitalization of the banking system: current status and prospects in the transformational conditions of Ukraine's economy. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*, 21, 145-150. [In Ukrainian].
  6. Panova, G. S. (1996). *Analiz finansovogo sostoyaniya kommercheskogo banka*. M.: Finansy i statistika [in Russian].
  7. Zveryakov, M.I., Kovalenko, V.V. Bank capital: the requirements of Basel III. *Finansy Ukrayiny*, 6, 13–23. [In Ukrainian].
  8. Kovalenko, V., Sheludko S., Radova N., Murshudli F., & Gonchar K. (2021). International standards for bank capital regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1, 36. 35-45. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v1i136.227609/>.
  9. Naumenkova, S.V., VI Mishchenko, V.I. & Mishchenko, S.V. (2017). Macroeconomic aspects of capital adequacy assessment of Ukrainian banks. *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky*, 2, 4-16. [In Ukrainian].
  10. Vovchak, O.D., Dmmitrenko, I.B. (2020). Consideration of concentration risk within the concept of the bank's internal capital adequacy assessment procedure: methodological and applied aspects. *Visnyk Universytetu bankivs'koyi spravy.*, 2020, 2 (38), 11-20. [In Ukrainian].
  11. Krykliy, O.A., Lor, A.K. (2020). Bank capital adequacy: influencing factors and external support mechanism. *Efektivna ekonomika*, 12. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8398>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.12.73.
  12. Didenko, I. V., Yefimenko, A.Yu. (2021). Analytical assessment of indicators of capitalization of the banking system and macroeconomic stability in Ukraine. *Visnyk SumDU. Seriya «Ekonomika»*, 2, 118-125. DOI: 10.21272 / 1817-9215.2021.2-14. [in Ukrainian].
  13. The Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). Law of Ukraine “On Banks and Banking”. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> [In Ukrainian].
  14. Habbard, R. Hlen. (2004). *Hroshi, finansova systema ta ekonomika*. K.: KNEU [In Ukrainian].
  15. Miller, R. L., Van-Khuz, D. D. (2000). *Sovremennyye den'gi i bankovskoye delo*. M.: Infa-M. [in Russian].
  16. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrayiny (2021). Statistics. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2>. [In Ukrainian].
  17. Natsional'nyy bank Ukrayiny (2021). The plan for the implementation of regulations for banks in 2021-2024 has been updated. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-plan-uprovadjennya-regulyatsiy-dlya-bankiv-u-2021-2024-rokah>.